

(PLECS)

D'HISTÒRIA LOCAL

157

Directors: Ramon Arnabat (URV),
Josep Santesmas (CCEPC)
Producció: L'Avenc
Disseny original: Canseixanta
Trià de novetats: Pineda Vaquer,
Carles Barrull (IRMU)
Dipòsit legal: B. 47.520-76
ISSN 2339-6997

CONTINGUTS

EDITORIAL: Jocs Florals i ...	1
TEMES 1: «L'art per fer pàtria» ...	2
TEMES 2: La Festa de la Bellesa ...	5
TEMES 3: Jocs Florals i estudis ...	8
PATRIMONI: Per un mapa dels ...	11
RESSENYES	13
TRIA DE NOVETATS	14
NOTICIARI	16

Plecs d'Història Local és una revista trimestral que publica articles originals de recerca i reflexió sobre història local i comarcal i en divulga la producció editorial i les activitats en l'àmbit territorial de les terres de parla catalana.

MARGARIDA CASACUBERTA ROCAROLS. Universitat de Girona
NARCÍS FIGUERAS CAPDEVILA. Universitat Oberta de Catalunya

JOCS FLORALS I CERTÀMENS LITERARIS EN LA CONSTRUCCIÓ DE LA CULTURA DEL CATALANISME

A partir dels anys 70 del segle XIX els certàmens literaris s'estenen per tot el territori de parla catalana, al mateix ritme que es creen les associacions, ateneus o centres catalanistes de què depenen en gran part, i al mateix temps que el catalanisme es configura com a alternativa política viable dins el sistema de la Restauració. Certàmens i jocs aconseguen crear una estreta xarxa de relacions personals, polítiques i professionals que contribueix activament a la configuració de la «cultura del catalanisme» durant la segona meitat del segle XIX i, molt especialment, en el tombant del XIX al XX amb l'adveniment del catalanisme polític. Aquesta xarxa es reactivarà després de la Guerra Civil, com a element de recuperació i de resistència, tant a l'interior de Catalunya com a l'exterior, amb els jocs florals de l'exili.

Estudiar els jocs florals i els certàmens literaris és una tasca tan minuciosa com estimulants. Tanmateix, fins ara disposem de pocs estudis monogràfics (únicament sobre els de més trajectòria: Lleida, Olot, Girona) i això dificulta l'anàlisi de conjunt d'una institució literària que permet que l'investigador se situï en el moll de l'os de les relacions de la literatura en el complex entramat de discursos que configuren i alhora expliquen les societats modernes. Al marge de la qualitat de la producció literària, l'estudi de jocs i certàmens fa possible

l'anàlisi de la literatura com a part dels discursos públics que contribueixen a la creació de les diferents cultures modernes. D'acord amb les aportacions historiogràfiques més recents sobre la cultura del catalanisme en general i sobre

la significació dels Jocs Florals de Barcelona en particular, jocs florals i certàmens literaris adquireixen un valor patrimonial de primer ordre i una riquesa de matisos que només amb la metodologia pròpia dels estudis locals és possible convertir en material de base per a una història de la cultura del catalanisme que es pugui posar en relació amb altres processos històrics similars que es produeixen a l'Europa de la fi de segle XIX i el començament del XX. Com a mostra dels resultats que aquesta metodologia pot aportar, presentem tres casos representatius (Sabadell, la comarca de la Selva i

la Festa de la Bellesa de Palafrugell) i el projecte d'un mapa virtual de jocs florals i certàmens literaris que s'elabora en el marc d'una recerca col·lectiva més àmplia sobre literatura i territori. ■

Cort d'amor dels Jocs Florals de Reus de 1910, organitzats pel Patronat Obrer de Sant Josep i la redacció de *Semanario Católico*.

Notes

1. *Literatura i corrents territorials: les terres de Girona (1868-1939)*, Ministerio de Ciencia e Innovación, FFI2011-24706, Universitat de Girona. Investigadora principal: Dra. M. Vilallonga.

temes-1

MARC COMADRAN ORPI. Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània-UAB.
University of Bristol & Cardiff University

«L'ART PER FER PÀTRIA» ELS CERTÀMENS LITERARIS A SABADELL (1882-1923)

En el discurs inaugural dels Jocs Florals de 1907 celebrats a Sabadell, Jaume Collell va voler explicar el sentit dels certàmens literaris que s'havien estès al llarg del territori en les darreres dècades: «Nosaltres, los catalans del nou temps, podem dir que l'hem democratisada la Poesía, sense ferla una avilada musa de carrer; nosaltres no l'hem fet *l'art per l'art*, sinó que hem fet art per fer Patria [...] ¿qui negarà que molts d'eixos Certàmens [...] han contribuït poderosament a aixecar lo nivell de la cultura general, y a alsapremar la opinió pública en favor dels grans ideals del Regionalisme?». Les paraules de Collell s'emmarquen en un context d'estratègies i objectius polítics marcats per l'actuació de Solidaritat Catalana. Tanmateix, el seu discurs, recollit en el llibre *Certàmen literari* (1908), identifica dos elements inherents a l'expansió d'aquest tipus de festa: la voluntat d'afirmació identitària i la d'elevació cultural.

Els certàmens literaris fan un paper clau a l'hora d'estendre les diferents formulacions de pàtria i cultura. La irradiació que en aquest sentit es produeix des de Barcelona cap a ciutats secundàries afavoreix l'emergència d'escriptors i grups locals que connecten amb uns ideals i un imaginari presentats com a nacionals. Així, els certàmens també contribueixen poderosament a articular tradicions literàries locals. El cas de Sabadell és ben il·lustratiu en aquest sentit. La història dels seus certàmens literaris entre 1882 i 1923 reflecteix també el procés de creació i consolidació d'una tradició literària moderna.

Els ecos de la Renaixença (1882-1906)

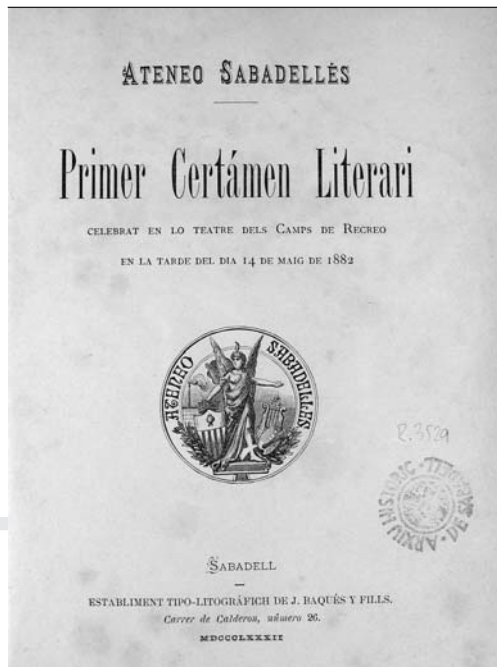
El primer certamen literari de Sabadell, organitzat per l'Ateneu Sabade-

llès, es va celebrar el 14 de maig de 1882. Era un moment d'efervescència cultural i de desvetllament «espiritual» a la ciutat: sorgeix un grup d'artistes plàstics renovadors, s'engeguen nous diaris –entre els quals, el primer en català: *Lo Catalanista* (1887)–, s'intensifica l'activitat política catalanista –amb notables campanyes proteccionistes– i es formen noves entitats culturals –el mateix Ateneu Sabadellès (1880), per exemple–, entre altres iniciatives. Aquest certamen, doncs, contribueix a galvanitzar un tipus de cultura i d'ideologia de filiació renaixentista que començava a arrelar. El llibre que es publica aquell mateix any, d'edició luxosa i amb un títol que remarca el seu caràcter fundacional (*Primer Certàmen Literari*), evidencia una certa consciència de la transcendència de l'esdeveniment.

El guanyador de la Flor Natural va ser el dramaturg Frederic Soler (*Pitarra*) però la notícia cal buscar-la entre els premis menors, en els noms de Manuel Ribot i Serra i d'Agnes Armengol. Tot i la seva joventut, ben aviat esdevenen els referents intel·lectuals de la ciutat. Als anys deu i vint seran unànimement reconeguts com a «prohoms» renaixentistes i la seva presència serà sol·licitada a pràcticament tots els actes culturals posteriors. Bon exemple d'això és el segon certamen, celebrat just un any després, amb Víctor Balaguer al jurat i Manuel Ribot de secretari. Aquests dos certàmens van donar el tret de sortida a un seguit de festes literàries, celebrades com a actes principals d'aplec i festes majors, però sobretot van donar visibilitat a les primeres pedres de tota una escola d'escriptors locals.

Aquests i els quatre certàmens que segueixen (1891, 1902, 1903 i 1906) són resumits per Joan Bta. Lladó

Llibre del primer certamen literari de Sabadell (1882), organitzat per l'Ateneu Sabadellès.

Figueres a l'exemplar de *Catalunya* de l'1 d'agost de 1907. Tot i els canvis d'organitzadors (Associació de Catòlics, Centre Català, Centre Líric-Dramàtic i Centre Industrial, respectivament) i de jurat (Jaume Collell, Agnès Armengol, Pompeu Gener i Francesch Matheu, respectivament), les festes d'aquests anys es mouen en les coordenades catalanisme-catolicisme-alta cultura. Si bé allò que

preval és un tipus de reivindicació identitària purista i apolítica, progressivament va tendint cap al possibilisme i la combativitat. La força simbòlica d'aquests certàmens fa que en alguns casos esdevinguin autèntics actes catàrtics de resistència política.

És el cas del de 1906. La memòria del certamen publicada aquell mateix any recull que la festa va ser interrompuda per la detenció d'un dels premiats, Lluís Manau i Avellanet. Va ser acusat d'«insults al ejército» per uns discursos que havia pronunciat unes setmanes abans i va ser condemnat a dos anys de presó. Explica el *Diari de Sabadell* (04-07-1911) que el primer dia que va tenir permís de visita, Assumpció Colomer, la reina de la festa, va presentar-se a la presó Model de Barcelona amb una toia de flors i una cinta amb les quatre barres de la senyera.

En el pla estrictament cultural, aquests certàmens també ultrapassen la mateixa festa. Premiats, jurats i participants es retroben en vetllades literàries, homenatges i certàmens de caràcter més íntim en locals com els de l'Acadèmia Catòlica, la Lliga Regionalista i el Centre Català, entre altres. Alguns dels anuncis, programes i invitacions d'aquesta darrera entitat es conserven actualment a l'Arxiu d'Història de Sabadell.

El desembarcament noucentista de 1907 o la defensa de l'«art civil»

Durant la primera dècada del segle xx, l'escriptor Joan Costa i Deu és l'ànima de la Lliga Regionalista local i la principal figura d'enllaç dels regionalistes entre Sabadell i Barcelona. El 1907 organitza un altre certamen literari que, a diferència

dels sis anteriors, ja forma part d'una estratègia d'expansió ideològica i política programada per part dels cappers noucentistes del cap i casal.

Costa s'encarrega de l'organització, de la propaganda prèvia i, juntament amb mossèn Lluís Carreras, també de la promoció posterior. Hi ha la voluntat de perpetuar el missatge més

enllà del «número» festiu i és per això que l'any següent s'edita un volum commemoratiu de 195 pàgines amb la crònica, obres premiades, semblances amb imatges, etcètera.

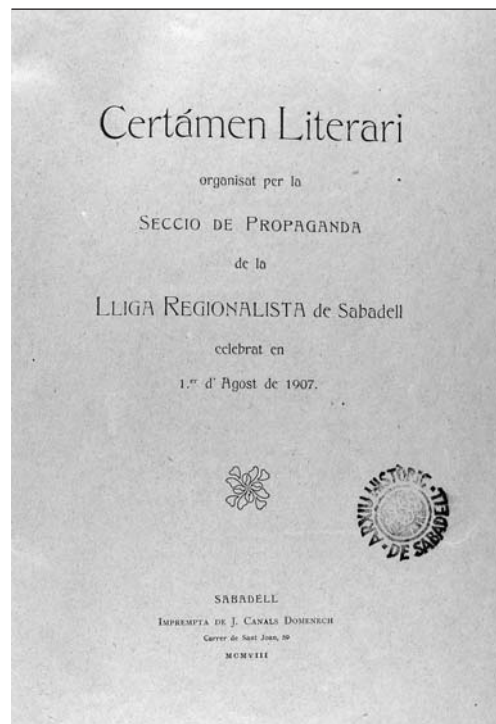
La composició del jurat és definidora del perfil cultural de l'acte: Jaume Collell, Josep Puig i Cadafalch, Josep Carner i Manuel Folch i Torres, a més dels sabadellencs Francesc X. Sallars i Ribot i Serra. Tots els parlaments d'aquella festa apunten en una mateixa direcció: l'exaltació de «l'art civil». La poesia no ha de ser un refugi sinó, com els mateixos organitzadors afirmen amb relació a l'obra de Carner, un «element escrutador i constructiu de primera força». Carner és, de fet, el model reivindicat. I els premiats, és clar, s'adscriuen plenament a aquesta línia: J. M. Guasch, López-Picó, Bofill i Mates, Masó, Agulló o Morató, entre altres.

Malgrat la importància i l'èxit de públic, aquest tipus de certamen no té continuïtat en edicions següents.

L'objectiu, però, ja s'havia acomplert:

s'havia sembrat la llavor de l'«art civil» o de l'«art per fer pàtria», en paraules del president –i aquesta vegada, amb un projecte politicocultural ben concret darrere.

Libre del primer certamen literari noucentista a la ciutat (1907), organitzat per la Lliga Regionalista.

L'enllaç de «segones ciutats», la companyia dels «solitaris» (1908-1917)

Entre 1910 i 1916 es dona a conèixer el grup de joves escriptors que, precisament, protagonitzen la recepció del noucentisme a la ciutat. Per a aquest grup, liderat per Joaquim Folguera, Joan Arús i Miquel Poal i Aregall, els certàmens literaris ja no són només actes festius d'exaltació patriòtica, sinó que s'han convertit en una de les principals plataformes

temes-1)

per construir-se com a escriptors i aconseguir visibilitat en el panorama literari català.

Durant aquests anys, a Sabadell se celebren tres certàmens rellevants: el de 1910 (Centre Nacionalista Republicà, presidit per Ignasi Iglesias), el de 1912 (Joventut Catalanista del Centre Català, presidit per Manuel Ribot) i el de 1915 (també J.C.C.C., presidit per Joaquim Ruyra). Els primers números d'agost de *Diari de Sabadell*, *Gazeta del Vallès* i *Revista de Sabadell* recullen la nòmina de premiats i els parlaments de les festes respectives. Al llarg de l'any la premsa també recull les tensions que van sorgint entre grups d'escriptors arran de l'organització del de 1912. Aquest certamen finalment acaba sent controlat pels joves del *Diari de Sabadell* i es converteix en l'acte fundacional i aglutinador del grup noucentista local.

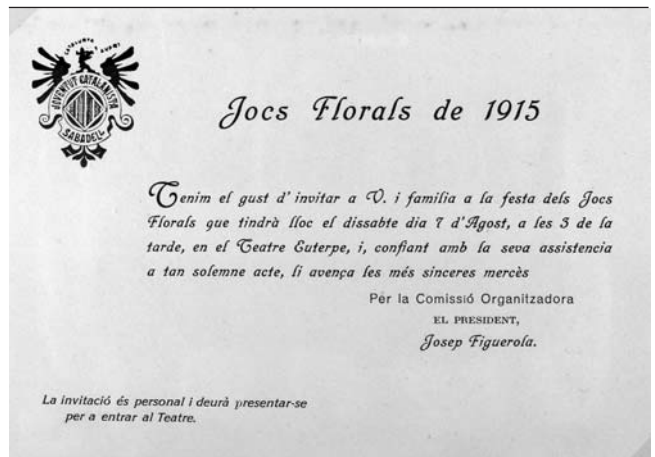
Per aquests escriptors, les festes literàries, en efecte, ocupen un lloc central: organitzen Jocs Florals, creen seccions per a escriptors premiats, prenen part en les polèmiques normistes-antinormistes, donen informació sobre certàmens d'altres ciutats... La intensa activitat d'aquesta dècada al voltant dels certàmens territorials va teixint una xarxa importantíssima de coneixences. Tant és així que, quan el 1917 Xènius torni a plantejar la necessitat de superar la macrocefàlia del país tot connectant «solitaris», els certàmens literaris de «segones ciutats» ja s'hauran convertit en un dels mecanismes d'articulació cultural més reals i eficaços del moment. Més enllà de l'aspecte social de l'escriptor, els certàmens també són bancs de proves literàries per a aquests autors. Quan Arús publica el seu primer llibre, *Cançons al vent* (1914), Joan Draper diu des d'*El Correo Catalán* que «quiscuna [poesia] evoca un nom: el del poble qui va coronar-la amb motiu dels seus Jocs Florals» (01-11-1914). Molts d'aquests escriptors, de fet, acabaran centrant els seus esforços a consolidar-se dins dels ambients floralescos —el mateix Arús, per exemple, el 1931 serà coronat Mestre en Gai Saber als Jocs Florals de Barcelona.

Consolidació i canvi de paradigma: els certàmens i la formació del «Grup de Sabadell» (1918-1923)

L'any que comença l'activitat del «Grup de Sabadell» de Trabal, Oliver i Obiols, el 1918, la Joventut Catòlica de Sabadell, que aplega alguns dels escriptors noucentistes locals més rellevants, organitza uns Jocs Florals. Com es desprèn de la documentació conservada a la Fundació Bosch i Cardellach, sembla que l'objectiu era reivindicar els «caps

de brot» del moviment intel·lectual —en plena crisi del noucentisme— i alhora descobrir nous talents de la ciutat en sintonia amb aquests. És el cas de Joan Valls o de Joan Oliver, que hi serà premiat i, posteriorment, publicat per primera

Una invitació als Jocs Florals de 1915, organitzats per la Joventut Catalanista del Centre Català.

vegada al *Diari* (poema *Estival*, 08-08-1918). El jurat va estar format per Llorenç Riber, Jaume Bofill i Mates i Nicolau d'Olwer, a més de Ribot i Serra.

Seguint aquest exemple, dos anys després el «Grup de Sabadell» repeteix la mateixa maniobra. Oliver i Trabal, dins de la Joventut Nacionalista, escenifiquen les bases de la seva futura actuació tot reivindicant la tradició cultural a la qual s'adscriuen. Com recorda Oliver, els premis —tots en metàl·lic— recauen íntegrament en escriptors d'òrbita noucentista perquè els organitzadors ho han arranjat prèviament: Carner, Fabra, Soldevila, López-Picó, Gassol, Manent, etc. El veredict publicat al llibre del certamen, *Concurs literari*, testimonia el sentit d'aquesta operació. En el discurs presidencial, Magí Morera torna a advocar per l'art civil, patriòtic, per bé que el grup organitzador reformularà els objectius i estratègies del projecte heretat, d'acord amb les circumstàncies dels anys vint.

Amb l'adveniment de la dictadura de Primo de Rivera el 1923, el context cultural exigirà nous instruments al «Grup de Sabadell» per (re)construir allò que Col·lell —i Oliver, en un cèlebre article— anomenà pàtria i cultura. Amb tot, aquest darrer certamen pot ser vist en clau de manifest i, en certa manera, culmina un camí iniciat pels renaixentistes d'aquella primera festa de 1882 cap a la modernitat literària. ■

XAVIER XARGAY I OLIVA. Llicenciat en filologia i professor

LA FESTA DE LA BELLESA DE PALAFRUGELL (1905)

L'últim quart del segle XIX s'organitzaren jocs florals arreu de Catalunya. Arreu? No ben bé. En un poble d'irreductibles empordanesos surotapers, només un diari castellà, de filiació possibilista, havia intentat endegar un Certamen Literari el 1894, que fou un fracàs considerable (dels 20 premis oferts, 9 foren declarats deserts per no haver-s'hi presentat ningú). El passat pagès del poble deixava pas a una indústria surotapera que va amarar d'europèisme els seus empresaris. El representant més conspicu d'aquesta elit burgesa va ser Joan Vergés i Barris, definit per Josep Pla com «el palafrugellenc de més expressivitat, més cultivat i de més graciosa versatilitat que potser ha existit, poeta, industrial, propietari, bona persona, catalanista...». Pla n'és un admirador rotund. I amb raó.

Els empresaris palafrugellencs només havien aixecat el cap per veure on hi podia haver negoci, com correspon. Joan Vergés va aixecar el cap per enriquir espiritualment el seu poble. Era cunyat de Trinitat Monegal, a través del qual va conèixer Lluís Via i Emili Tintorer, de la revista *Juventut*. Si hem de creure Josep Pla, fou un dels mecenes més generosos de la revista, a més de convidar-ne els promotors a estiuajar i a barquejar per tot el litoral, i a beure *champagne* als sopars que feien al Suís. Aquesta variant bohèmia no excloïa una capacitat organitzativa notable i un compromís insubornable envers el seu poble. Mentre els vells empresaris federalistes editaven periòdics que vetllaven pels seus interessos comercials, Joan Vergés, amb la col·laboració de membres del nou Centre Català (com Joan de Linares i Delhom, la seva mà dreta i parent de lluny), promou l'edició del periòdic *La Crònica* i la revista satírica *La Bugadera*, que defensen sobretot un ideal catalanista de tendència progressista, que encaixa molt bé amb els plantejaments de *Juventut*. La seva participació en el jurat dels Jocs Florals de Girona el posa en contacte amb

Joan Maragall. Aquestes diverses relacions i interessos acaben convergint en la Festa de la Bellesa del 1905, que posa Palafrugell a la primera pàgina de la cultura catalana del moment. I ho fa pels premis que s'hi atorguen, pels autors premiats, pel debat que suscita, pel rebuig implícit als jocs florals tradicionals. És evident, però, que a més d'un mecenes persistent i generós, calia la predisposició d'altra gent. I també hi era.

El juliol de 1903 Marià de Linares proposa des de les pàgines de *La Crònica* uns Jocs Florals de l'Empordà; ja n'ha parlat amb el seu germà Joan, «entusiasta per tot lo de la terra», i amb empresaris i lletraferits de la comarca. No en va sortir res de concret. Un any després un grup de bisbalencs i palafrugellencs organitzen una paròdia de jocs florals, el «Certamen literari humorístich organitzat per quatre gaths dels frares de la Bisbal», que cal veure més com una

broma bonhomiosa que no pas com un atac frontal a la tradició jocfloral: molts participants havien donat suport als Primers Jocs Florals de l'Escut Emporità de la Bisbal. Serà la figura de Maragall, segurament, qui acabarà fent possible la realització de la Festa de la Bellesa. Maragall així ho confessa en carta a Carles Rahola el 26 de desembre de 1904: «M'enamora la idea de la Festa de Palafrugell». El 19 de gener de 1905 *La Crònica* parla d'un projecte de jocs florals (s'empra aquest terme) per la Festa Major de Santa Margarida. En el número següent del mateix periòdic (20-1-1905) es publica la carta fundacional de la Festa de la Bellesa, signada pels representats de la Secció de Belles Arts del Centre Català, Josep Miquel, Joan de Linares i Josep Ferrer. «Convençuts de que res influeix en tanta manera a enlairar l'esperit del poble, educant-lo i fent granar en els cors sentiments grans d'honradesa i de virtut, com la fruïció de la Bellesa en ses

Joan Vergés i Barris (1873-1914), empresari surer, mecenes i poeta.

temes-2)

més altes manifestacions», presenten el projecte, adjunten una fulla de subscripció i demanen als artistes que hi participin. I utilitzen un argument absolutament trencador: «Avui, aquestes festes, que amb el nom de Jocs Florals tot sovint se celebren en diferents pobles de la nostra Pàtria, per la poca vàlua de les composicions que s'hi envien moltes no són pas ni de molt lo que haurien d'ésser, i les causes principals, a nostre entendre, són, la poca llibertat que es deixa a l'artista subjectant-lo al desenrotlló d'un tema determinat, i el poc valor intrínsec dels premis que s'ofereixen. Així doncs, nosaltres, a fi d'evitar el perill de que enlloc de la Festa de la Bellesa féssim la festa de la vulgaritat, hem decidit deixar en els artistes en complerta llibertat referent als temes, i que els premis sigan en diners». Diners en metàl·lic! En concret: 500 pessetes a la millor composició en vers, 500 pessetes al millor treball literari en prosa, 400 pessetes a la millor sardana llarga per a cobla i 400 pessetes al millor aplec de cançons originals. Una fortuna absoluta, però, a més, una presa de posició en el debat que des del final de 1904 es vivia a Barcelona. Des de les pàgines d'*El Poble Català*, Pous i Pagès defensava la necessitat que els artistes es poguessin guanyar el sou amb el seu art; s'hi mostraren a favor Manuel de Montoliu, Emili Tintorer, Josep Carner i d'altres. La decisió de la Festa de la Bellesa va ser elogiada repetidament des de les publicacions de la capital.

El jurat literari es va fer públic el 9 de febrer: n'era president Joan Maragall i l'acompanyaven com a vocals Joan Vergés i Joaquim Ruyra, que al final fou substituït per Jaume Massó i Torrents. Formaven el jurat musical Felip Pedrell, president; Lluís Millet, i Marià Vinyes, secretari. *La Crònica* endegà una subscripció popular que en dues setmanes va recollir 1740 pessetes. Va aixecar acta de la Festa el secretari de la Secció Organitzadora, Joan de Linares. Joan Maragall, que hi havia d'assistir i llegir el seu discurs, diu en carta a Carles Rahola (20-7-1905): «Veuli aquí que ara no podré a anar a Palafrugell: la vinguda d'un nou fill se m'està anunciant per un dia d'aquests i vull ésser a casa». Es refereix al seu novè fill, Guillem. Tampoc no hi va assistir el guanyador del premi de poesia, Gabriel Alomar. Josep Pla explica que les deliberacions del jurat literari «tingueren lloc al domicili del poeta, carrer Alfons XII, a Sant

Gervasi». Marian Vinyas, que és qui informa Josep Pla, afirma que Maragall va exposar «per primera vegada, en aquella deliberació, les seves idees sobre la poesia», la seva teoria sobre la paraula viva. En aquestes deliberacions es van oposar dues propostes: *Les cabelleres* de Gabriel Alomar (presentada amb el pseudònim Callimachus) i *El primer fill*, del senyor Palahí, de Sant Feliu de Guíxols. Per Maragall,

segons Pla, l'obra guanyadora «és una obra perfecta, d'una correcció insuperable, d'una construcció magnífica. Aquests versos, però, no tenen res a veure amb la poesia: són una pura declamació, un laboriós treball artístic fet en fred, desproveït de tot emoció, situat al marge de tot sentiment, sense batec cordial, una cosa perfecta, marmòria i gebrada». És a dir, una mostra exemplar del parnassianisme tan allunyat de la seva concepció poètica. En el discurs com a secretari, Joan Vergés destaca, a més d'*El primer fill*, el poema *Morblond i Sorbeyla*. Del finalista, que havia defensat el mestre Maragall, Vergés en diu que «representa la veritable, la gran poesia. Una emoció sincera l'engendra en el cor humà i en brolla dolçament sense esforç amb una espontaneïtat encisadora». És a dir, un digne exemple de poesia viva. «Per desgràcia, aquesta composició decau a voltes i conté forces incorreccions», amb la qual cosa

se salvava amb elegància la posició de Maragall.

Pel que fa a la prosa, en canvi, va ser Maragall qui imposà el seu criteri, i no podia ser d'altra manera perquè els seus valors ètics, estètics, morals i religiosos l'inclinaven més cap a *L'home bo*, de Pous i Pagès, que no pas cap a *Josafat*, de Prudenci Bertrana. El favorit de Vergés era l'obra de Bertrana, com es pot veure en el seu discurs; davant el to neutre amb què parla de l'obra de Pous i Pagès, diu de *Josafat*: «és una concepció grandiosa, magistralment desenrotllada. Son realisme casi brutal a voltes, apareix com ennoblit, com dignificat per la fantasia del artista qu'ens afalaga l'esperit de un encís irresistible. El drama intern, violent, intensíssim, la poderosa lluita qu'es revolca per l'ànima petita d'aquell cos gegant, d'en Josafat, el camper salvatge, brutal, luxuriós i fanàtic; l'esclat de ses pas-

Joan Maragall presidí el jurat literari de la Festa de la Bellesa.

sions que's desborden en la plenitud de sa bestialitat, topant violentment contra sa consciència rudimentària, endurida de supersticions i fanatisme, tot això ens ho presenta l'autor viu, palpitant, immens, amb un vigor, amb una força, amb un relleu que meravella. En les escenes de seducció en que apareix com el símbol de la temptació carnal, la meretriu impúdica i fastigosa, el cuadro esdevé llotós i repugnant a força de detalls infectes qu'enterboleixen i profanen la puresa de l'obra d'art. Mes malgrat això i fins en aquets

Josafat, de P. Bertrana, no guanyà, però fou editada a Palafrugell el 1906 a càrrec de Vergés.

Bibliografia

Festa de la Bellesa, Palafrugell: Imp. Joanola i Ribes, 1905.
 Joan Lluís MARFANY, *Història de la literatura catalana*, vol. VII.
 Josep PLA, *Joan Maragall. Un assaig*, dins *Tres biografies* (OC, 10).
 Josep PLA, *Història de la revista «Joventut»* dins *Prosperitat i rauxa de Catalunya* (OC, 32)

moments, el drama punyent que batega en l'interior d'aquell home, les violentes convulsions de son esperit aturmentat, qu'es transparenten en ses accions i en ses paraules, ens suggestionen tant fortament, ens emocionen tant fonament, que'ns produeixen la noble fruïció de l'art i redimeixen l'obra». Vergés va salvar la seva posició pagant l'edició de *Josafat* a la impremta Joanola i Ribes de Palafrugell el 1906.

Passades les tres de la tarda del 22 de juliol de 1905 (darrer dia de la Festa Major), van entrar al saló teatre del Centre Fraternal els membres dels dos jurats, la reina de la festa, Josepa Ventós de Massó, i les dames d'honor, Mercè Vergés, Caterina Linares, Carme Carbó, Caterina Vidal i Carme Fina. Joan Casas i Arxer va llegir el discurs de Joan Maragall. En essència, deia que la bellesa immortal es concreta en la bellesa d'una dona, que ens ajuda a entendre l'ànima de la natura i que un espai paradigmàtic de la natura és l'Empordà. En acabat, fou Joan Vergés qui llegí la memòria del jurat literari on afirmava amb contundència que hi havia hagut moltes composicions «sense relleu, anodines, model perfecte del gènere floralesc degenerat». En el seu discurs, Felip Pedrell relacionà la Bellesa amb el Déu cristià i després de fer públics els premis musicals, Eulària Lambert, acompanyada al piano pel seu germà, va cantar les cançons guanyadora i finalista. Va cloure l'acte un discurs d'agraïment de Massó i Torrents.

D'aquesta festa en van sortir un llibre i l'edició de *Josafat*, i també la revista *Empòrium*, on van publicar habitualment els modernistes de Girona, amb Bertrana al capdavant, i on es poden llegir articles que defensen una mediterraneïtat prenoucentista. Però, sobretot, va néixer a Palafrugell la consciència que la cultura ajuda a definir l'ànima del poble, l'enriqueix en la mateixa mesura que la indústria surera, o que el contacte amb l'estranger. Va néixer la consciència que la cultura, la catalanitat, la modernitat i la indústria anaven agafades de la mà. I era així com esdevindrien irreductibles. ■

Xavier XARGAY, *Escriptors a Palafrugell o ruta planera per les seves obres, vides i miracles, de 1880 a 1936*, 1999. Quaderns de Palafrugell, núm. 7.

temes-3)

NARCÍS FIGUERAS CAPDEVILA. Universitat Oberta de Catalunya

JOCS FLORALS I ESTUDIS LOCALS. EL CAS DE LA COMARCA DE LA SELVA

Els certàmens literaris i jocs florals són un fenomen de llarga durada en la cultura catalana. La seva naturalesa alhora literària i política els fa perdurar i reproduir-se per la geografia del país, a partir del model barceloní, en moments diversos de la història contemporània, des de la segona meitat del segle XIX fins a la postguerra civil. El seu estudi, doncs, més enllà de l'interès per a la història de la literatura, proporciona dades sobre les dinàmiques socials i les elits polítiques i culturals a les ciutats mitjanes i a les comarques: des de l'extensió d'un associacionisme que forma part de la cultura del catalanisme (i que en part substitueix experiències anteriors de caràcter republicà o comparteix espai amb aquestes) fins a la creació de xarxes i vincles més difusos entre el nucli barceloní i els intel·lectuals i escriptors de les comarques.

Certament, a l'inici del segle XX els Jocs Florals de Barcelona havien adquirit una dimensió política, i el mateix es podria dir de la multitud de jocs que se celebraven a les ciutats mitjanes i a les poblacions més petites. Els certàmens literaris i les festes públiques que es promovien arreu del territori —els anomenats «jocs florals menors» o «de fora» a la premsa de l'època— tenien, doncs, un paper com a activitats de caire polític que, sobretot en el context local, té molt d'interès estudiar, ja que contribueix al coneixement de l'expansió territorial del catalanisme. Els casos de jocs amb més continuïtat van ser els d'Olot (1890-1921), Lleida (1895-1923), Girona (1902-1935, amb el precedent del Certamen Literari, de 1872 a 1902) i també els de l'Empordà (itinerants, 1905-1906 si només ens referim a les festes de la bellesa de Palafrugell i Figueres, o 1882-1922 si obrim el cercle). Ara bé, per sota d'aquests, en un segon nivell, hi ha arreu de Catalunya una constel·lació de certàmens més petits, més esporàdics, amb menys continuïtat, que convé si més no censar i estudiar.

Abordatge des dels estudis locals

El fet d'abordar en l'àmbit local o comarcal l'estudi de la celebració de certàmens i jocs florals i dels seus protagonistes topa amb algunes dificultats, però també fa possible la definició d'aspectes que podrien quedar enterbolits en l'enfocament específic d'una sola celebració o de la dimensió únicament literària de participants i obres guanyadores.

D'una banda, per a un seguit de celebracions locals menors o més esporàdiques no es disposa de cap publicació específica dels textos guanyadors ni sobre la celebració de la festa (sí per a algunes ciutats més grans), si bé escadusserament es publiquen narracions o poemes en revistes literàries locals o barcelonines. Cal anar a cercar informació a la premsa de l'època (avui en gran part digitalitzada, cosa que ho facilita), on sovint podem rastrejar la celebració de jocs, el cartell, els treballs rebuts, el veredict i fins i tot la crònica de l'acte, però no podem identificar les obres guanyadores i vincular-les als seus autors. Tenim, però, els noms dels organitzadors i dels jurats, i això ens permet dibuixar els grups implicats i qui formava part de l'elit econòmica i política (qui dota premis) i cultural (qui promou, qui organitza, qui hi concorre i qui guanya). També cal rastrejar les memòries o els epistolaris d'autors que sabem positivament que han viscut o estiuat a la zona, revisar revistes locals actuals, consultar

Jocs Florals de Sant Hilari Sacalm, celebrats a l'aire lliure, al passeig de la Font Vella [31 d'agost de 1913]. (Col·lecció F. Brugués. Sant Hilari Sacalm)

obres de caràcter local o posar-se en contacte amb estudiosos que coneguin profusament les actes municipals de la població, o que en alguns casos fins hagin pogut entrevistar encara persones que recorden haver participat en alguna festa literària d'aquest tipus.

Igualment el fet d'enfocar un àmbit territorial comarcal, i no una sola població o una sola celebració (de la qual es tingui la sort de disposar de més informació), permet establir una

geografia de les celebracions i uns períodes cronològics àlgids, de més florida. I alhora fa possible adonar-se de quins són els grups actius i quin paper té la literatura dins el teixit social. Com diu J. L. Marfany, «[s]ense un coneixement precís del mode d'inserció de l'activitat literària dins la societat i de la naturalesa concreta d'aquesta imbricació d'interessos, no podem arribar tampoc a un coneixement precís de l'activitat mateixa» (*Els Marges*, 68, 2000, p. 11).

La Selva: continuïtat i diversitat

En el cas de la comarca de la Selva hem pogut constatar la celebració de certàmens i jocs florals en una primera etapa a Blanes (1895), Santa Coloma de Farners (1898 i 1904), Hostalric (1904-1907), Viladrau (1905) i Amer (1909). Una segona tongada, amb orientacions i tipologies molt diverses, dugué la festa dels jocs florals a Sant Hilari Sacalm (1913-1914 i 1919), Lloret (1914 i 1920), Breda (1921), Tossa (1919 i 1921), Caldes de Malavella, Cassà de la Selva i Santa Coloma de Farners (1922). En aquesta darrera població se'n celebraren uns d'esperantistes el 1926, durant la dictadura de Primo de Rivera. En una tercera etapa, ja els anys trenta, en tornem a trobar el 1932 a Arbúcies a instàncies de la Penya «Lluscos», el 1933 a Santa Coloma convocats pel grup local de la Federació de Joves Cristians de Catalunya i el 1934 a Blanes promoguts per la delegació local de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Després de la Guerra Civil hom tornà a celebrar-ne a Santa Coloma el 1950, amb motiu de les festes del «Milenario» de la consagració de l'església parroquial; a Riells el 1954, promoguts per mossèn Pere Ribot i vigilats per la policia, i a Blanes el 1959, muntats per la Junta Local de Turismo. Foren celebracions impulsades per les autoritats del règim (tret dels de Riells) i els sectors catòlics que, en aquelles circumstàncies i en aquell reducte, diríem, podien fer poesia en català, en un context en què s'acceptaven textos en català i castellà, però sovint s'obligava que el poema dedicat a la pàtria fos en castellà.

A banda dels cicles cronològics que hem descrit, val la pena remarcar que les tipologies dels certàmens són diverses, i també les dels grups promotors. Vegem-ho, d'una manera molt succinta. Persisteix llargament la tradició dels jocs florals humorístics d'ateneus i casinos (Santa Coloma 1898 o Tossa 1919) o bé dels grups d'estiuejants (Sant Hilari 1919). Són majoria els d'orientació netament catalanista, promoguts per la Lliga Regionalista o grups adherits o impulsors de la Solidaritat Catalana (Blanes 1895, Santa Coloma 1904,

Hostalric 1905-1907...), però en canvi en d'altres hi són preponderants els elements carlins, com a Amer (1909), i fins i tot els *salistes* (d'Alfons Sala), com a Breda (1921), on el primer premi l'ofereix el rei d'Espanya. Per més que semblen extingir-se o reduir-se molt amb la dictadura, n'hi ha uns d'esperantistes a Santa Coloma el 1926 i se'n devien fer d'altres durant el període (consta que el 1928 la Unió Patriòtica celebrà a Badalona els seus jocs florals, on dotà el primer premi el general Primo de Rivera); com passarà després amb el franquisme, la projecció d'aquestes celebracions socials i festives de la literatura era tal que tothom hi volia ser i cap grup no en volia quedar al marge.

Si la presència de colònia d'estiuejants és clau a Viladrau (1905), on Josep Carner i Jaume Bofill i Mates són els factòtums i figura en primer terme la valoració dels autors mallorquins (que els noucentistes volien proposar com a model a seguir), també ho és l'existència de balnearis a Santa Coloma de Farners (1904, 1922), Sant Hilari (1913-1914, 1919) o Caldes de Malavella (1922). Sant Hilari Sacalm representa

Festa poètica a Santa Martí de Riells del Montseny, organitzada per Mn. Pere Ribot el 13 de juny de 1954. Joan Triadú, secretari, hi llegeix la memòria, en presència de Josep M. Boix i Selva, Marià Manent i Mn. Ribot.

un cas específic, ja que la colònia d'estiuejants de la Font Picant i l'empenta d'elements locals com Frederic Culí i sobrevinguts com Josep Ximeno van fer que disposés de premsa catalanista d'estiu: *L'Estiuada* (1901-1914) o *Lliroia* (1922-1923). De vegades s'hi combinen altres elements, de caràcter religiós o eclesiàstic: festes constantinianes a Sant Hilari el 1913, junt amb la promoció d'una ermita; les Escoles Cristianes i un vicari actiu a Cassà el 1922, i també

temes-3) (pat

a Breda el 1921; la inauguració de la restauració de l'església a Lloret el 1914. L'estiueig de banys de mar també intervé a Lloret el 1920, on els promou el poeta Carner.

Com veiem en aquest darrer cas, poques vegades la iniciativa és autòctona. A Hostalric, del 1904 al 1907 els *solidaris* encapçalats pel notari local Pou i Lladó munten jocs, però quan el notari es trasllada s'acaben; a Sant Hilari, el 1913-14 hi intervé un canonge de Barcelona fill de la vila, i també el Centre Excursionista de Defensa Social de Barcelona; a Caldes, el 1922 els promou l'associació literària «Penya Lliure» de Girona, formada per seminaristes i estudiants de la Normal. Diversos certàmens dels anys 1920 i també dels 1930 tenen un segell marcadament catòlic (Caldes, Cassà, Breda, Santa Coloma...), amb intervenció de grups i persones de fora de la població.

Pel que fa als dotadors de premis i a la naturalesa d'aquests, es manté encara l'objecte artístic –tan bescantat pels autors, que aspiren a professionalitzar-se–, però van apareixent els premis en metàl·lic i sense tema prefixat. Els hisendats, industrials i comerciants locals hi prenen part activa i promouen de vegades estudis (no sempre relats o poemes) sobre temes del seu interès (l'electrificació, l'embassament del Pasteral, les Guillerries, el cadastre de rústica...). Es doten premis per lloar productes locals (les galetes de Santa Coloma) o aquests són el premi (una llonganissa a Amer).

En definitiva, doncs, una visió territorial extensa i cronològicament àmplia constata i reforça la visió dels certàmens literaris com a peces en l'expansió del catalanisme, amb el matís –que caldria estudiar més– de l'apropiació o intervenció per part de sectors catòlics, monàrquics o carlins, que no renunciaven a tenir també «els seus jocs» o prendre-hi part, en tant que festa social rellevant a cada localitat. La funció legitimadora es reprèn en el franquisme per part de grups que actuen amb més o menys intensitat en les esclatxes que el règim tolera.

Finalment, val a dir que el paper d'aquests certàmens de poblacions més petites en la irradiació de modes o corrents estètics, sense disposar en molts casos dels textos premiats, resulta difícil de valorar, mentre que el seu paper en el pro-

cés d'expansió del catalanisme, en les seves diverses etapes i inflexions al territori (incloent-hi el resistencialisme cultural), pot anar-se perfilant a mesura que hom els vagi fent aflorar i analitzant en context. ■

CRONOLOGIA

1895	Blanes
1898	Santa Coloma de Farners
1904	Santa Coloma de Farners
1904-1907	Hostalric
1905	Viladrau
1909	Amer
1913	Sant Hilari Sacalm
1914	Lloret de Mar
1919	Tossa
	Sant Hilari Sacalm
1920	Lloret de Mar
1921	Breda
	Tossa
1922	Caldes de Malavella
	Cassà de la Selva
	Santa Coloma de Farners
1926	Santa Coloma de Farners
1932	Arbúcies
1933	Santa Coloma de Farners
1934	Blanes
1950	Santa Coloma de Farners
1954	Riells
1959	Blanes

Font: Elaboració pròpia a partir de premsa històrica digitalitzada i altres fonts.

Nota

A banda dels treballs monogràfics sobre alguns jocs florals de més trajectòria (Lleida, Girona, Olot), en l'àmbit dels estudis locals podem destacar els treballs dedicats per Jaume Vellvehí als jocs

florals del Maresme o per Joan Cornudella als de les terres de Ponent (Agramunt, Juneda, Cervera, l'Urgell...); aquest darrer ha tractat també sobre els de Bellpuig (1953). Igualment Agnès Toda ha estudiat els jocs florals de l'àrea de Reus a la postguerra

MARGARIDA CASACUBERTA, NARCÍS FIGUERAS I ANNA PERERA. Membres del Grup de Recerca de Patrimoni Literari (ILCC-UdG)

PER UN MAPA DELS JOCS FLORALS A LA CATALUNYA CONTEMPORÀNIA

El 2011 el Grup de Recerca de Patrimoni Literari de la Universitat de Girona inicià el projecte *Literatura i corrents territorials: les terres de Girona (1868-1939)* amb la intenció explícita, d'una banda, de plantejar una recerca geoliterària i patrimonial en un territori circumscrit i en una època representativa de la història de la literatura i la cultura catalana contemporànies i, de l'altra, de propiciar l'anàlisi de les manifestacions literàries que serveixen de substrat a l'aparició dels considerats «grans escriptors» i que solen quedar relegades a un segon terme en els estudis literaris.¹ Els principals objectius eren inventariar institucions, associacions, certàmens i publicacions periòdiques, establir la nòmina d'autors i d'obres publicades, estudiar les relacions que sustenten el teixit sociocultural i analitzar les representacions simbòliques i mítiques basades en les recreacions literàries del paisatge.

A més d'obtenir resultats sobre l'espai concret de les terres de Girona i sistematitzar-los mitjançant una base de dades,² es va proposar un model pràctic i teòric que pogués ser exportat a altres territoris. A l'inici de 2015 podem dir que un dels principals resultats ha estat la constatació de la importància del paper dels jocs i certàmens literaris en la construcció de la xarxa de relacions polítiques i culturals que fonamenta la cultura del catalanisme, a partir de l'estudi del cas del Certamen Literari i dels Jocs Florals de Girona (1872-1935). També s'ha confirmat l'existència d'una xarxa de certàmens literaris arreu de Catalunya i, finalment, s'ha impulsat la creació d'un mapa de jocs florals i certàmens que propiciï la col·laboració d'altres investigadors i grups de recerca per tal d'ampliar l'horitzó de resultats.³

Un cas emblemàtic: Girona, 1872-1935

El 1872, en ple Sexenni Democràtic, Girona és la primera ciutat catalana que instaura un certamen a semblança dels Jocs Florals de Barcelona i el manté amb una continuïtat significativa.⁴ Després de la revolució del 1868 i la reacció pos-

terior que desemboca en la tercera carlinada i posa les bases de la restauració borbònica el 1875, no ha d'estranyar que els Jocs Florals de Barcelona i el nou Certamen Literari de Girona (1872-1902) esdevinguin els principals instruments de lluita simbòlica de què es val la burgesia a Catalunya per resistir –o potser fins i tot controlar– les contradiccions i els embats de la modernitat.

La peculiaritat dels certàmens gironins rau en la seva llarga durada, entre 1872 i 1935, i en el canvi de model que es produeix el 1902: cau el Certamen Literari bilingüe, emblema

Cinta de la reina de la festa dels Jocs Florals de Girona de 1905, dissenyada per Rafael Masó. Pintura sobre seda, Fundació Rafael Masó, Girona. El 2012 se celebrà a la Casa Masó el II Fòrum de Patrimoni Literari dedicat als jocs florals.

del provincianisme i de les actituds retrògrades de la «ciutat morta» i decadent, i es convoquen uns nous Jocs Florals que suposen una reinvençió i recatalanització de la festa, ara emblema d'una modernitat que s'identifica, a l'inici del segle XX, amb el catalanisme polític. Fins a la seva desaparició amb l'esclat de la Guerra Civil, els Jocs Florals de Girona seran caixa de ressonància de les tensions del nou joc polític i mirador excepcional, per la seva posició descentrada, del procés de construcció i esfondrament de la «Catalunya ciutat».

Una xarxa territorial

Abans, el 1863, l'Acadèmia Mariana de Lleida havia creat el seu certamen, restrictiu pel que fa a la llengua catalana. Segons Manuel Jorba, els certàmens vinculats a institucions educatives, de llarga tradició i en part al marge del model de Barcelona, influïren, sens dubte, en els plantejaments temàtics i formals posteriors; monolingües o bilingües, representen una presa de posició ideològica que cal estudiar dins de la xarxa de relacions que estableix el catalanisme.⁵ A partir de 1874 se celebren a Barcelona els Certàmens Literaris de La Misteriosa, vinculats al sector més conservador de la Jove Catalunya; el 1878 s'organitza el primer certamen a Reus; el 1879 els primers Jocs Florals a Lleida i Palma de Mallorca,

Reina de la festa i cort d'amor dels Jocs Florals de Girona de 1909. Entre les dames figuren dues filles de l'escriptor Prudenci Bertrana: Aurora (1892-1974), futura escriptora, i Helena, que morí el 1915.

a més dels de Vallfogona de Riucorb, els de la Societat Lo Rat Penat de València, els de l'Ateneu de Sants i els de l'Ateneu Tarraconense; el 1880 es convocà el d'Igualada i el 1881 els de Valls, Vilanova i la Geltrú i Granollers; el de Figueres és de 1882, el de Perpinyà de 1883 i els d'Hos-tafrancs i de Sant Feliu de Guíxols de 1884; la Bisbal i Sant Pol de Mar tenen els seus el 1885; a Sitges s'inicien el 1886, a Malgrat de Mar i al Vendrell el 1887, i a Manlleu, Olot i Terrassa el 1890, a Vilafranca del Penedès el 1893 i a Puigcerdà el 1895; el 1901 es convoquen els primers certàmens de Berga i Camprodon, i el primer de la Joventut

Notes

1. Vegeu Anne-Marie THIESSE, *Écrire la France: le mouvement littéraire régionaliste de langue française entre la Belle Époque et la libération*, París: 1991.
2. Es tracta d'un nou impuls a iniciatives anteriors d'una part del grup, com ara www.atlesliterari.cat (2007).
3. Per ara es poden consultar, Teresa GILABERT, *Els Jocs Florals de Lleida: 1895-1923*, tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1981; Margarida CASACUBERTA i Lluís RIUS, *Els Jocs Florals d'Olot (1890-1921)*, Olot: 1988; Gerard MALET (ed.), *Els Jocs Florals de Lleida, 1895-1923: discursos i materials*, Lleida: 2009.
4. Sobre el Certamen Literario (1872-1902), vegeu Xavier CARMANIU, *Els certàmens literaris a Girona (1872-1936)*, Universitat de Girona, treball de doctorat, 2002; X. CARMANIU i Carme PUIG, «Jocs Florals de Girona: Un impuls cultural a la ciutat», *Revista de Girona*, 205 (març-abril 2001), p. 59-85. Sobre els Jocs Florals de

Catòlica de Manresa; el 1902 s'organitzen els jocs de Sallent i, amb els Jocs Florals de *L'Enderroch*, Girona substitueix l'anterior certamen; el 1903 es convoquen certàmens a Ripoll i a Calaf, organitzats pels grups locals de la Lliga; el 1904 és el torn del de Moià i del de la Lliga de Santa Coloma de Farners; el 1905, s'organitza l'emblemàtica Festa de la Bellesa de Palafrugell i el projecte continua amb la de Figueres el 1906, entre molts altres.⁶

El mapa digital dels jocs florals

El portal web www.patrimoniliterari.cat permetrà fer consultable el material recollit. En una primera fase aplegarà dades sobre els certàmens celebrats a Catalunya durant el període 1868-1939, tot i que està prevista la incorporació progressiva de nous materials. El portal funcionarà com a repositori i permetrà a l'usuari navegar pel territori en què se situen els diferents certàmens. D'aquesta manera, es posarà a l'abast del públic un conjunt d'informació sobre jocs florals i altres certàmens literaris, que evidencia l'ebullició d'aquest moviment al llarg dels anys de manera transversal i dinàmica. Es podran llistar i situar en un mapa digital els autors i les obres premiades, els jurats qualificadors, les comissions organitzadores, etc. Serà una eina de divulgació i de consulta d'un aspecte clau del patrimoni literari i farà aflorar, d'una forma col·laborativa i visual, les xarxes culturals del catalanisme que són a la base de la literatura catalana contemporània.

Girona, vegeu M. CASACUBERTA, *Els Jocs Florals de Girona, 1902-1935*. Girona: 2010.

5. Manuel JORBA, «Literatura, llengua i Renaixença. Models literaris i influències culturals», en *Història de la Cultura Catalana, V: Naturalisme, positivisme i catalanisme, 1860-1890*, Barcelona: 1994, p. 70-71. Vegeu també les aportacions recents de Josep M. DOMINGO (ed.), *Barcelona i els Jocs Florals, 1859*, Barcelona: 2011, i *Joc literari i estratègies de representació: 150 anys dels Jocs Florals de Barcelona*, Barcelona: 2013.

6. Un primer cens de jocs florals entre 1900 i 1906 el trobem en J. L. MARFANY, *La cultura del catalanisme*. Barcelona: 1995, p. 282-283, n. 27. Pel que hem pogut constatar, de 1914 a 1923 se'n produeix una segona florida, i encara una altra els anys 1930. Després de la Guerra Civil, són importants els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili i la reconstitució de la xarxa des del resistencialisme, així com els convocats pel règim mateix.

ssenyas

Rafel GINEBRA I
MOLINS
El baró de la Blava
Pagesia, noblesa i
imaginari popular
Vic: ed. de l'autor, 2014.
347 pàg., 24 €.

De l'existència del títol nobiliari de baró de la Blava avui dia només resta alguna reminiscència popular al Lluçanès i a la ciutat de Vic, i un vestigi arquitectònic: la Torre del Baró, un casalot de Sant Martí d'Albars (municipi al qual pertany el llogaret de la Blava). Com passa amb l'imaginari popular, hi havia moltes conjectures i ombres sobre si realment havia existit tal llinatge i si n'havia arribat algun descendent fins als nostres dies. Gràcies a l'estudi rigorós, divulgatiu i minuciosament documentat de Rafel Ginebra i Molins hem pogut treure l'entrellat d'aquest afer. Ara sabem que Bernat Martí i de Prat va ser el primer a ostentar la baronia el 1771 i que l'herència del títol va tenir una vida atzarosa. Ginebra ja ens té acostumats a la solvència investigadora amb estudis sobre les bruixes o la Cúria fumada de Vic, per citar alguns exemples de la seva llarga bibliografia. Ara ha pouat en múltiples arxius (fullegeu la secció de fonts per adonar-vos de l'abast de la documentació manejada) per oferir-nos una obra polièdrica i amena. Mentre l'autor va desfilant una complexa xarxa d'enllaços de nissagues de la Catalunya central (acompanyada sempre dels arbres genealògics respectius i amb una prosa que té cura d'anar refrescant la memòria del lector perquè no es perdi amb nexes familiars), no desaprofita l'ocasió per parlar d'esdeveniments històrics, fer-nos reflexions sociolingüístiques o pouar en l'imaginari col·lectiu a la recerca d'aquests barons. Per referir-nos només a la contribució històrica, és interessant resseguir el paper controvertit que van tenir els Martí en la Guerra de Successió.

Hauria de fer rumiar algunes patums acadèmiques de casa nostra que un homenot com Ginebra, amb una capacitat model de treball i investigació –i sempre fora dels circuits universitaris–, hagi hagut de sufragar-se ell mateix la recerca i la publicació d'aquest llibre, que mereix ocupar un lloc preeminent en els estudis històrics del nostre país.

FLORENCI BARNIOL. Professor de llengua catalana

Enric GIL MESSEGUER
No en van tornar
Exili i emigració dels
hospitalencs a Amèrica
(1937-1965)
Ed. Centre d'Estudis de
l'Hospitalet, 2014. 251 p.
Col·lecció Recerques, núm. 6.

El periodista Enric Gil ha publicat diverses investigacions entorn de les conseqüències de la Guerra Civil des d'una perspectiva local. L'any 2006 el *Diari de l'Hospitalet* va rebre el premi Arrel de la Diputació pels seus articles sobre els hospitalencs als camps d'extermini nazis. Amb Josep Ribas va publicar «Hospitalencs als camps nazis. Exili i deportació», dins de l'obra col·lectiva *L'Hospitalet lloc de memòria* (2007) editada pel Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

Mancava un estudi sobre l'exili hospitalenc, del qual només coneixíem algunes dades de dirigents polítics i sindicals. Amb aquest estudi podem començar a veure les dimensions de l'exili que corresponen a la ciutat. Ara tenim dades de 367 veïns que van passar la frontera. D'aquests, 228 es quedaren a França, 54 foren deportats als camps d'extermini nazis i 4 a camps de treballs forçats. La resta, 81, anaren cap a Amèrica: Mèxic, majoritàriament, Argentina, República Dominicana, Xile i Venèçuela. Després hi anaren els familiars i en les emigracions posteriors es barregen factors polítics i econòmics. Les dades han estat elaborades a partir de la consulta de padrons i en molts casos per mitjà de les fitxes consulars.

Una primera part de la investigació ens mostra una anàlisi global del procés de fugida, des dels camps de concentració fins a l'embarcament, en el context de la Segona Guerra Mundial, les diferents possibilitats dels exiliats i els conflictes entre el SERE de Negrín i el JARE de Prieto.

La segona part ens presenta històries de vida a partir d'enregistraments i correspondència dels exiliats i familiars. Més de vint històries familiars d'exili de dirigents locals de CNT, FAI, ERC PSUC i UGT, així com la història de dos dels nens que embarcaren a bord del *Mexique*. El text acaba amb les històries familiars de les migracions politicoeconòmiques de la dècada dels seixanta.

JOAN CAMÓS. Centre d'Estudis de l'Hospitalet

DE tria novetats

DDAA
**Actes de les III
 Jornades
 d'estudi sobre
 la Festa de Sant
 Antoni Abat**

Canals: La Pebrella
 Associació Cultural,
 2014. 437 p., 15 €.

Recull de trenta articles sobre la Festa de Sant Antoni on s'analitza la celebració en general (S. Gómez), la relació amb el teatre (A. Monferrer), la literatura (J. Huguet) i el Carnaval (S. Palomar). A més, es relaciona amb diferents festes a Castelló i València (H. Bouché), Albaida (V. Terol), Alcubas (J.L. Alcaide), Ascó (L. Ambós, B. Pubill i J.M. Raduà), Benissoda (A. Espí), Ènguera (M. Fabra), l'Alforí (T. Bordera), el Forcall (J i J Segura), Gavarda (C. Galbis), Montesa (J. Cerdà), Ontinyent (J. Bordera), Otos (D. Alfonso), la Safor (J. Enric), Todoella (E. Guardiola), Xaló (J. Noguera), Canals i Xàtiva (A. Ventura). També inclou diferents recerques sobre la festa a Canals, centrades en tradició i valors (M.T. Castelló), l'evolució de la festa (F. Real), animals, cavalls i gastronomia (A i L. Pérez), el fet musical religiós (A. Arnau), i el menjar i els parells (F. Tormo).

**Josep LÓPEZ;
 Josep RIU**
**Besalú al segle
 XVII**

**Vila reial i cap de
 sotsvegueria**
 Besalú: Amics de
 Besalú i el seu Comtat,
 2014. 169 p., 20 €.

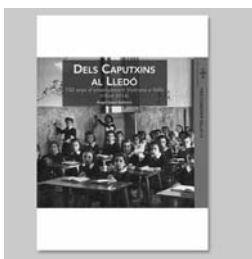
Estudi sobre l'evolució de la vida social, política, religiosa i econòmica de la vila de Besalú, seu de la sotsvegueria, al llarg del segle XVII. El llibre analitza l'estructura política catalana, la societat estamental, el priorat de Santa Maria, la parroquial de Sant Vicenç i l'ardiaconat, les eleccions a la universitat de Besalú, la Pia Almoïna, les finances, els censals i el frau fiscal, les confraries, la música i la vida religiosa, l'impacte a escala local del bandolerisme i de la pesta, els allotjaments, la Guerra dels Segadors i el Tractat de Pau dels Pirineus.

**Xavier SITJES I
 MOLINS**
**Els castells i
 torres
 medievals del
 Bages**

Manresa: Centre
 d'Estudis del Bages,
 2014. 142 p., 15 €.

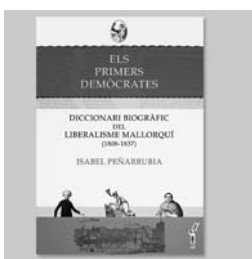
Aquest llibre és fruit d'un treball guanyador del XVI Premi Antoni Esteve (2013), que explica breument l'evolució històrica i arquitectònica dels diferents castells i torres medievals a la comarca del Bages, des dels orígens documentats fins a l'evolució i la posterior ruïna i desaparició de molts d'ells. L'autor documenta 41 castells i més de 23 torres, informació que completa amb alguna imatge i un croquis de la planta de cadascun dels castells i les torres estudiats.

**Àngel GASOL
 SEÑORÓN**
**Dels Caputxins
 al Lledó.**
**150 anys d'ensenyament
 Vedruna a Valls
 (1864-2014)**

Valls: Institut d'Estudis
 Vallencs, 2014. 288 p., 22 €.

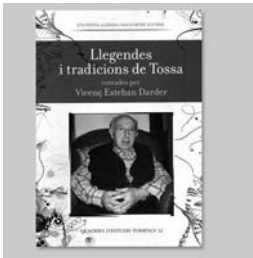
Estudi de l'evolució de la comunitat educativa Fundació Vedruna Mare de Déu del Lledó, que analitza la troballa i les llegendes de la Mare de Déu del Lledó des de 1366 i el primer assentament de germanes vedrunes el 1860, la creació de la Casa de la Caritat i la fundació del col·legi Mare de Déu del Lledó (1864), i l'evolució de l'ensenyament i el col·legi al llarg del segle XX fins al 2014. Completen la informació imatges i documents, uns annexos sobre testimonis de religioses a la Guerra Civil, les biografies de Francesc Homs, Josep Plana i Maria Badia, un informe sobre la Casa de Caritat que va elaborar l'Ajuntament de Valls el 1986, i imatges dels actes commemoratius del 150 aniversari.

Isabel PEÑARRUBIA
**Els primers
 demòcrates**
**Diccionari biogràfic
 del liberalisme
 mallorquí (1808-
 1837)**

Palma: Edicions
 Documenta Balear, 2014.
 287 p., 19,95 €.

El *Diccionari biogràfic del primer liberalisme mallorquí entre 1808 i 1837* analitza l'evolució dels corrents liberals, radical i conservador, com també el suport i l'oposició als diferents corrents liberals dels clergues, les classes dirigents, la noblesa, la burgesia, les dones, l'exèrcit, el reaccionisme rural, el constitucionalisme militar i les societats patriòtiques i secretes.

Eva PINYOL LLÈSERA;
David MORÉ AGUIRRE
Llegendes i tradi-
cions de Tossa con-
tades per Vicenç
Esteban Darder

Tossa de Mar: Centre
d'Estudis Tossencs, 2014.
589 p., 28,50 €.

Homenatge de l'antropòloga Eva Pinyol i l'historiador i arxiver David Moré a l'erudit local Vicenç Esteban i Darder, director del Museu de Tossa i president del Centre d'Estudis Tossencs, traspassat el setembre de 2014. El llibre fa una biografia de l'homenatjat, n'explica la metodologia per al recull de textos, publica 30 llegendes de la vila de Tossa enregistrades i transcrits amb el parlar de Tossa, fa una compilació de textos ja publicats de Vicenç i finalment recopila tres textos d'homenatge de Xavier Cortadellas, Pitu Basart i Joan Domènech. Completen la publicació fotografies antigues i obres de catorze artistes locals creades expressament.

Josep Maria
GIRONELLA i GRANÉS
Els molins
empordanesos
baixmedievals
Propietat, explotació i
fiscalitat

Girona: Associació d'Història
Rural, 2014. 310 p., 19 €.

Estudi on s'analiza la documentació baixmedieval relacionada amb els molins de l'Empordà. El llibre analitza les infraestructures (les rescloses, les canalitzacions, l'entorn, els edificis, els aparells, les moles i els batans), els propietaris de l'aigua, els senyors del molí amb domini directe i útil, els contractes de molineria (de besolfa i mestratge, els arrendaments de curt termini i les comandes i la batllia) i la fiscalitat dels molins (el destret, ingressos de moltura i besolfes, exaccions sobre el consum de farina com el pes de la farina, impositions de pa i moldre i els delmes). Completen el llibre diferents taules comparatives sobre els molins, els edificis, els contractes, els arrendaments de molins empordanesos i el preu del pa a Castelló.

Ricard IBARRA OLLÉ
Alió: església i
poble.
Perpectiva històrica
de l'església parro-
quial de Sant Berto-
meu (s. XII-XX)

Valls: Institut d'Estudis
Vallencs, 2014. 437 p.,
19,50 €

Estudi que va rebre el XXV Premi Rodon-Giró (2013), on s'analiza el poblament del territori des de la prehistòria, l'edat mitjana (amb el primer esment documentat de la parròquia i la vila d'Alió), la senyoria de l'arquebisbe de Tarragona, la pabordia i el canonge infermer, la dependència primerenca de Sant Joan de Valls i l'autonomia eclesiàstica, els diferents inventaris i la construcció del nou temple el 1764 (amb els projectes, pressupostos, vendes i treballs), la desamortització, els ornaments, la història de l'església al segle xx i l'evolució de la vida social i religiosa al llarg del segle xx amb la Guerra Civil, la restauració i les diferents reformes del temple. Completen l'obra diferents annexos i inventaris documentals.

Pere CARDONA,
Ofmcap
El convent de
fraïners
caputxins de
Manresa
1582-2007.

Manresa: Centre d'Estudis
del Bages, 2014. 502 p.
19,95 €.

Estudi de l'evolució arquitectònica i de la vida conventual al convent de fraïners caputxins de Sant Bartomeu de Manresa, des de la seva fundació el 1582 fins a la desaparició definitiva el 2007. El llibre analitza l'arribada dels caputxins, les seves tasques, les donacions, la vida quotidiana dins de la comunitat, l'obra de destacats fraïres, els diferents conflictes per l'aigua o amb els jesuïtes al llarg dels segles, l'exclaustració decimonònica i la primera restauració de 1882, la Guerra Civil, la segona restauració de 1939 i el treball apostòlic a la postguerra, els nous projectes de convent i els diferents pisos fins a l'abandonament definitiu de la parròquia pels caputxins de Manresa.

C. PIZARRO ; D.
MONTAÑÁ ; C.
BANQUÉ; D. BLASCO
L'empremta del
monistolenc
Joan Carles Amat

Monistrol de Montserrat:
Ajuntament de Monistrol.
Regidoria de Cultura, 2014.
124 p., 10 €

Publicació amb quatre articles sobre la vida i l'obra del monistolenc Joan Carles Amat (1572-1642), metge a Esparreguera, Montserrat i Monistrol. Carles Pizarro analitza la figura del músic, escriptor i polític al Consell de la Vila; el seu paper com a metge, la medicina del seu temps i el seu llibre *Fructus medicinae ex variis Galeni locis decerpti* (1623) són el tema de Daniel Montañá, mentre que el tractat de guitarra de 1626 és estudiat per Carles Banqué, i les diferents edicions dels *Quatre-cents aforismes catalans* (1636), per David Blasco. Completa la publicació el facsímil dels quatre-cents aforismes.

noticiari

157

1 Agenda

- IX Cicle del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca: «Catalunya, 1901-1931, un país en transformació. Literatura i història. Les fonts del coneixement i la recreació». OLOT, 10 D'ABRIL. ORGANITZA: PATRONAT D'ESTUDIS HISTÒRICS D'OLOT I COMARCA.
- IX Trobada d'Entitats i Centres de Recerca Local i Comarcal del Maresme: «Torres de guaita, defenses i fortificacions». CANET DE MAR, 11 D'ABRIL. ORGANITZA: CENTRE D'ESTUDIS CANETENCOS.
- 150 anys de ferrocarril de Tarragona a Martorell. ACTE INAUGURAL: EL VENDRELL, 15 D'ABRIL. INAUGURACIÓ DE L'EXPOSICIÓ: TARRAGONA, 17 D'ABRIL. INAUGURACIÓ DE L'EXPOSICIÓ: VILAFRANCA DEL PENEDÈS, 18 D'ABRIL. ORGANITZA: INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS.
- Presentacions 2015. Música i músics de l'Esbart Català de Dansaires: Lluís Albert. BARCELONA, 15 D'ABRIL. ORGANITZA: ESBART CATALÀ DE DANSAIRES.
- XX Trobada de Centres d'Estudis Locals i Comarcals de les Terres de Girona. MONESTIR DE SANT DANIEL DE GIRONA, 18 D'ABRIL. ORGANITZEN: INSTITUT D'ESTUDIS GIRONINS I DIPUTACIÓ DE GIRONA.

- XI Trobada dels Centres d'Estudis del Penedès. VILAFRANCA DEL PENEDÈS, 18 D'ABRIL. ORGANITZA: INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS.
- IX Jornades d'Instituts Històrics: IES Joan Ramis. MAÓ, DE L'1 AL 3 DE MAIG. ORGANITZA: INSTITUT MENORQUÍ D'ESTUDIS.
- VIII Festa de la Cultura del Penedès. VILAFRANCA DEL PENEDÈS, 8 DE MAIG. ORGANITZA: INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS.
- XI Recercat. Jornada de Cultura i Recerca Local dels Territoris de Parla Catalana. VILAFRANCA DEL PENEDÈS, 9 I 10 DE MAIG. ORGANITZA: INSTITUT RAMON MUNTANER.
- VIII Trobada d'estudis per la preservació del patrimoni de la pedra. CALACEIT, DEL 15 AL 17 DE MAIG. ORGANITZEN: ASSOCIACIÓ CULTURAL DEL MATARRANYA I UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI.
- Dia de l'Associacionisme Cultural. 4 DE JUNY. ORGANITZA: GENERALITAT DE CATALUNYA.
- XII Fira del Llibre Ebrenc. MÓRA D'EBRE, DEL 5 AL 7 DE JUNY. ORGANITZEN: CENTRE D'ESTUDIS DE LA RIBERA D'EBRE, AJUNTAMENT DE MÓRA D'EBRE I INSTITUT RAMON MUNTANER.

- VIII Litterarum. Fira d'espectacles literaris. MÓRA D'EBRE, DEL 5 AL 7 DE JUNY. ORGANITZEN: CENTRE D'ESTUDIS DE LA RIBERA D'EBRE I AJUNTAMENT DE MÓRA D'EBRE
- Acte de lliurament dels Premis Arnau de Palomar. RIUDOMS, 6 DE JUNY. ORGANITZA: CENTRE D'ESTUDIS RIUDOMENCOS ARNAU DE PALOMAR.
- XVIII Trobada de Centres d'Estudis de les Comarques de Lleida. SOLSONA, 20 DE JUNY. ORGANITZEN: COORDINADORA DE CENTRES D'ESTUDIS DE PARLA CATALANA, INSTITUT RAMON MUNTANER I CENTRE D'ESTUDIS LACETANS.
- 25a. Trobada Cultural del Matarranya, «L'ensenyament del català a l'Aragó», i lliurament del Premi Franja. CALACEIT, 20 DE JUNY. ORGANITZA: ASSOCIACIÓ CULTURAL DEL MATARRANYA.

2 Noticiari

XI RECERCAT. JORNADA DE CULTURA I RECERCA LOCAL DELS TERRITORIES DE PARLA CATALANA

Els dies 9 i 10 de maig de 2015 se celebrarà a Vilafranca del Penedès, Capital de la Cultura Catalana 2015, l'onzena edició del Recercat. Jornada de Cultura i Recerca Local dels Territoris de Parla Catalana. La carpa amb l'exposició de publicacions i projectes dels centres d'estudis s'instal·larà a la plaça Jaume I, davant del Vinseum, Museu de les Cultures del Vi de Catalunya, a l'auditori del qual tindran lloc les diferents taules rodones i el lliurament dels premis Recercat. També es podran visitar exposicions en diferents espais de la ciutat i, com a activitat destacada, el dissabte a les 19 hores s'ha programat el concert *Què us cantaré?*

Ramon Muntaner 750 anys, a càrrec de Toni Xuclà i Judit Nedderman, que forma part dels actes del 750 aniversari del naixement de Ramon Muntaner. El conjunt d'activitats es completarà amb un espai de presentació d'audiovisuals, tallers per als més petits i visites vinculades a diferents àmbits patrimonials. El Recercat està organitzat per l'Institut Ramon Muntaner, l'Institut d'Estudis Penedesencs, l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

XI FIRA DEL LLIBRE EBRENC

El cap de setmana del 5 al 7 de juny tindrà lloc a Móra d'Ebre la XII Edició de la Fira del Llibre Ebrenc i la VIII Fira d'Espectacles Literaris,

Litterarum. Tot un cap de setmana per gaudir i assaborir la literatura, sobre el qual podreu trobar més informació a www.llibresebrenco.org. Enguany la fira es renova i crea tot un espai articulat entorn del món del llibre, amb venda de llibres, presentacions de novetats, activitats i espectacles literaris, i activitats infantils. Els socis dels centres d'estudis gaudiran de descomptes en les entrades als espectacles literaris a través del carnet Recercat. La Fira del Llibre Ebrenc està organitzada pel Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, l'Ajuntament de Móra d'Ebre, l'Institut Ramon Muntaner i el Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre, mentre que el Litterarum l'organitzen l'Ajuntament de Móra d'Ebre i la Institució de les Lletres Catalanes.

Consell de redacció: Victòria Almuni (C.E. Seniens), Joan Busqueta (UdL), David Cao (P. Estudis Osonencs), Joaquim Capdevila (UdL), Enric Garcia Domingo (M. Marítim Barcelona), Narcís Figueras (UOC), Antoni Gavaldà (URV), Oriol Granados (CE. Montjuïc), Carla González Collantes (UIC), Oscar Jané (UAB), M. Carme Jiménez (IRMU), Joan-Lluís Mas (Terra dels Avis, Cat. Nord), Lourdes Plans (C.E. Històrics de Terrassa), Joaquim M. Puigvert (UdG), Mercè Renom (C.E. Comarcals Baix Llobregat), Teresa Reyes (Oficina Patrimoni Cultural - Diputació Barcelona), Enric Sagué (UdG), Carles Santacana (UB), Sebastià Serra (UIB), Ramon Ten (S. Arqueologia i Paleontologia. G.Cat), Francesc Viso (CCEPC).

Consell assessor: Agustí Alcoberto (MHC), Ferran Archilés (UV), Josep Casanovas (UVic-UCC), Montserrat Duch (URV), Enric Guinot (UV), Antonieta Jarne (UdL), Antoni Mas Forners (C.E. Repoblació Mallorca. UIB), Marina Miquel (MHC), Conxita Mir (UdL), Vicent Olmos (UV), Joan Peytaví (UPVD), Santi Ponce (UVic-UCC), Joan Santacana (UB), Josep M. Sans Travé (ANC), Gemma Tribó (UB), Antoni Virgili (UAB)
<http://www.sre.urv.es/irmu/plecs/>.

Revista editada per:

